

Verslag Taalonderwijs aan nieuwkomers

Discussieavond van het Landelijk Netwerk Taal op 1 februari 2017

Saskia Versloot, lid van de stuurgroep van het Landelijk Netwerk Taal, opent de avond door iedereen welkom te heten. We constateren dat we met mensen van diverse achtergronden om de tafel zitten: er zijn beleidsmakers, leraren van taalscholen, wetenschappers, onderwijsadviseurs, ontwikkelaars en uitgevers aanwezig. Dit weerspiegelt de functie van het netwerk: met verschillende partijen in gesprek over belangrijke actuele thema's, zoals vandaag het taalonderwijs aan nieuwkomers.

1. Stand van zaken

Saskia geeft een korte historische schets. We constateren dat steeds meer leraren weer voor de vraag worden gesteld wat ze met nieuwkomers in de klas moeten doen. We grijpen daarbij snel terug op de kennis en materialen uit de jaren 90. Maar wat zijn nú de behoeften? Er spelen verschillende vragen:

- Wat is er bekend? Zijn er nieuwe inzichten waar we gebruik van kunnen en moeten maken?
- Wat is er nu aan materiaal? En waar zijn die materialen op gebaseerd?
- Moeten nieuwkomers zo snel mogelijk doorstromen naar een reguliere school? Of juist niet?
- Wat voor leerplan stel je op?
- Welke gegevens te verzamelen bij intake?
- Wat is/zou de rol van de ouders (moeten zijn)?

Kortom: er is een behoefte aan een update van kennis en inzichten. Om daar een stap in te zetten wisselen we vanavond onze ervaringen en ideeën met elkaar uit.

2. Behoefteninventarisatie

Onderwijsadviseurs en –begeleiders (logopedisten)

De aanwezige onderwijsadviseurs en logopedisten komen vaak op reguliere basisscholen, waar ze de laatste tijd veel vragen krijgen van individuele leraren die zich geconfronteerd zien met bijvoorbeeld een Syrische leerling in de klas. De onderwijsadviseurs staan voor vragen als:

- Wat bied ik deze leraar?
- Wat adviseer ik hem met betrekking tot materialen die hij kan gebruiken?
- Hoe kun je leerlingen die na de korte eerste fase in de opvang in een reguliere groep 6 terecht komen op maat begeleiden? Welke didactiek is er op school en hoe is de organisatie?
- Wat zou de kern, de basis moeten zijn voor leerlingen om de overstap te kunnen maken naar het reguliere onderwijs?
- Hoe krijg je zicht op de ontwikkeling van leerlingen met een andere taalachtergrond? Het Referentiekader taal gaat erg uit van leerlingen die het Nederlands als eerste taal beheersen. Voor leerlingen die het Nederlands als tweede of derde taal verwerven past het Europese Referentiekader misschien beter?

Leraren

Leraren die werken met leerlingen in de eerste opvang (taalschool) of die voor groepen staan waar meerdere nieuwkomers in zitten, staan voor soortgelijke vragen. Ze merken dat materialen waarmee ze werken vaak niet geschikt zijn en ontwikkelen dan eigen materialen (bijvoorbeeld voor de kleuters, of rond rekentaal, beide ontwikkeld op Taalschool Het Mozaïek). Vragen die leven onder leraren:

- Wat is er allemaal beschikbaar? Het zou fijn zijn als er één centrale plek zou zijn waar al het materiaal bijeen gebracht wordt. Een database waarin ook zelf ontwikkelde materialen gedeeld kunnen worden, liefst met kwaliteitsbewaking.
- Hebben we te maken met een generaliseerbare groep? Of is iedereen weer anders en heeft ieder weer andere behoeften? Wat is de gemene deler van de leerlingen?

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

SLO Enschede

Bezoekadres
Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede
Nederland

Postadres
Postbus 2041
7500 CA Enschede
Nederland

T +31 (0)53 484 08 40
F +31 (0)53 430 76 92
E info@slo.nl

www.slo.nl
www.linkedin.com/company/slo
www.twitter.com/SLO_nl

IBAN NL49 INGB 0664 8648 80
BIC INGBNL2A
KvK Oost Nederland 06085916

SLO Utrecht

Bezoekadres
Lange Viestraat 371
3511 BK Utrecht
Nederland

- Kennis opdoen: hoe creëer je in een klas goed onderwijs voor alle leerlingen, waarin ook de nieuwkomers aan hun trekken komen? Wat bied ik de enkele nieuwkomer in een reguliere klas?
- Hoe kom je bij de juiste kennis terecht/waar kan ik scholing krijgen als er ineens nieuwkomers in de klas komen? Hoe krijg ik toegang tot actuele inzichten, onderzoek en literatuur?
- Wat zijn de minimale eisen voor een kind om te kunnen doorstromen en functioneren?

Ontwikkelaars

De aanwezige uitgevers en ontwikkelaars zijn ook bezig de kennis en de materialen weer uit te bouwen. Ze willen daarin graag een rol spelen voor het onderwijsveld en een impuls geven aan het beschikbare materiaal.

Vragen die bij hen leven zijn:

- Hoe bereiden we de leerlingen voor op het reguliere onderwijs? Eerst in een opvangklas? Met welke materialen?
- De basis wordt gevormd door de klankkennis. Die wordt nu vaak overgeslagen bij oudere leerlingen, omdat dat door leraren soms als te 'kinderachtig' wordt beschouwd. Leerlingen lezen als gevolg hiervan veel te snel moeilijke teksten zonder dat ze begrijpen wat er staat. Hoe zorgen we dat leerlingen toch eerst de basis aangeleerd krijgen?
- Wat is er aan kennis, en wat is dan de goeie aanpak? Wat is dé manier en is die er wel?
- Wat hebben scholen nodig?

3. Randvoorwaarden voor NT2-onderwijs

In de eerste gespreksronde praten we over randvoorwaarden voor het NT2-onderwijs. Denk aan: kennis (welke kennis is er nodig bij leraren, specialisten?), organisatie (landelijk tot in de klas; hoe worden de kinderen verdeeld, waar komen ze terecht en hoe kun je ermee omgaan in de klas) en het volgen van de leerlingen (wat zijn daarvoor de voorwaarden, wat voor volgsystemen zijn er nodig?). Hieronder zijn de uitkomsten van deze gespreksronde geclusterd:

Visie

Er moet een goede visie rondom (taal)onderwijs aan nieuwkomers beschikbaar zijn: wat is goed taalonderwijs? De insteek daarvan moet zijn 'goede kwaliteit van onderwijs voor alle leerlingen' en 'gelijke kansen', in plaats van focussen op 'nieuwkomers' en NT2. Meertaligheid zou als norm en niet als uitzondering moeten worden gezien. Kinderen met een andere taal zijn niet een probleem maar een uitgangspunt. Erkenning van meertaligheid hoort bij de erkenning van identiteit.

Talensensibilisering of intertalige taalbeschouwing kan daar een rol in spelen: maak kinderen trots op hun eigen taal en heb aandacht voor culturele verschillen.

Nieuwkomers zouden voor hun onderwijs het best centraal opgevangen kunnen worden, ipv verspreid over reguliere scholen. Daar staat tegenover dat het wel wenselijk zou zijn als ze ook regelmatig contact hebben met Nederlandse kinderen. Dit is een lastige kwestie!

Het is belangrijk dat er doelen en leerroutes voor leerlingen met een andere taalachtergrond komen en dat leraren zicht krijgen op deze doelen en ermee kunnen werken: waar komen leerlingen vandaan en waar werken we naartoe, vanuit het idee dat het kind redzaam moet worden.

De curriculumverschuiving 2032 zouden we moeten aangrijpen om aandacht te genereren in het curriculum voor meertalige kinderen en kinderen uit taalarme gezinnen. De roep om meer samenhang in het onderwijs spreekt ons daarbij aan: ook voor NT2-leerlingen zou een meer thematische aanpak van het onderwijs wenselijk zijn. De thema's moeten wel zo gekozen worden dat ze een grote betrokkenheid opleveren!

Inzichten uit onderzoek

Recente inzichten uit de (onderzoeks)literatuur zouden ontsloten moeten worden. Wat zijn de nieuwe inzichten in didactiek sinds de jaren 80? Wat is er internationaal bekend over het werken met nieuwkomers, met leerlingen met een andere taalachtergrond? Momenteel wordt er in Nederland en Vlaanderen ook (promotie)onderzoek gedaan. Kunnen we al die informatie ergens bij elkaar zetten?

Didactiek

Wat is een goede didactiek die past bij nieuwkomers? Die kennis is weggezaakt. Eigenlijk zou er een (online) vraagbaak moeten zijn waar leraren die zich opeens geconfronteerd zien met nieuwkomers terecht kunnen met hun vragen over materialen, aanpakken en doelen. Zoals iets als www.meertalig.nl waar je terecht kunt met vragen over meertalig opgroeien.

De didactiek moet vorm gegeven worden volgens de hierboven genoemde elementen in de visie op taalonderwijs: goed taalonderwijs voor alle leerlingen. Met een impuls daaraan in het reguliere onderwijs neem je de aanwezige NT2-leerling zo mee. Hierbij wordt ook het belang van tutors genoemd: koppel leerlingen aan elkaar en laat ze elkaar helpen. Daar leren beide leerlingen van. Een goeie leerling zou (een deel van) een les kunnen missen en dan samen met een nieuwkomer werken. Voor alle leraren geldt dat het goed is dat ze kennis hebben over meertalige ontwikkeling en taalontwikkeling in het algemeen: als ze weten hoe de taalontwikkeling bij leerlingen verloopt, kunnen ze afwijkingen eerder signaleren. Leraren zouden moeten weten dat leerlingen met verschillende taalachtergronden verschillende fouten kunnen maken. Die kennis over verschillende talen en hoe die in elkaar zitten ontbreekt (tip: gebruik <http://meertaligheidentaalstoornissen.vu.wikispaces.com/> waar kenmerken van de verschillende talen kort beschreven worden).

Het Vlaamse 'talensensibilisering' zou hier ook meer voet aan de grond moeten krijgen: bevorder interesse en tolerantie voor andere talen, stimuleer en praat over de thuistaal, ook met ouders. Specifiek voor NT2-leerlingen wordt het belang van de klankleer genoemd. Goed klankonderwijs is de basis voor een verdere taalontwikkeling, leraren gaan nu te snel over naar alfabetbenamingen. Verder wordt het belang van een goede uitgebreide intake genoemd: wat is de thuistaal, hoe lang is het kind in Nederland, opleiding ouders, contact met de burens, etc. Ouderbetrokkenheid is bij deze intake, maar ook bij het verdere onderwijs erg belangrijk. Betrek de ouders bij de taalontwikkeling van hun kinderen. Leraren moeten op de hoogte zijn van inzichten rondom woordenschatdidactiek en interactievaardigheden. Maar die zijn eigenlijk ontwikkeld voor het reguliere onderwijs; het zou mooi zijn als uitgewerkt zou worden hoe je deze aanpakken in een NT2-context kunt gebruiken. Vooral rond de selectie van woorden leven veel vragen: welke woorden selecteer je en in welke volgorde. Dagelijkse woorden, maar ook schooltaalwoorden, die voorbereiden op het reguliere onderwijs. Als didactische aanpakken wordt gewezen op de TPR-didactiek: Total Physical Response, voor de eerste fase, en op het vierveldenmodel, bekend bij OGO-scholen. Dit bestaat uit de velden Motivatie, Begrip, Techniek, Woordenschat (zie: <http://wij-leren.nl/ontwikkelingsgericht-onderwijs-OGO-OGW.php> voor een korte toelichting).

Ook rond de didactiek wordt het belang van leerroutes en zicht op doelen weer genoemd. Wat zijn de eindtermen voor een kind, wanneer kunnen ze doorstromen naar het reguliere onderwijs? Leraren zouden deze doelen flexibel moeten kunnen toepassen: je zou individuele einddoelen moeten kunnen stellen.

Opleiding leraren

Alles valt of staat met de leraar: deze moet goed toegerust zijn. De basiskennis van leraren over NT2 en meertaligheid is nu vaak 'slapende kennis', ooit gehad op de opleiding. Leraren activeren de kennis pas als ze hem nodig hebben. Dit pleit voor trajecten waarin leraren in de school worden opgeleid. Er zijn goede ervaringen met dit soort leerwerktrajecten.

In de opleiding zou meer aandacht moeten zijn voor het taalonderwijs, voor het inzetten van interactievaardigheden, het belang van woordenschatonderwijs en kennis over de klankleer als basis. Als leraren meer kennis hebben over taaldidactiek, kan ook het reguliere onderwijs daar van profiteren. Leraren moeten beseffen dat ze startbekwaam zijn na het afronden van de Pabo. Je moet je duurzaam professionaliseren. Daarbij is echter wel een soort kwaliteitskeurmerk nodig voor opleidingen en materialen rond NT2. Niet alles wat er nu gebeurt is 'goed'.

Bronnen en materialen

Het handboek 'Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs' van Folkert Kuiken is nog steeds een goed boek dat in 2013 herzien is. Verder wordt veel gebruik gemaakt van de publicaties van Verhallen (Taalontwikkeling op school, Taal een zaak van alle vakken) en de publicaties van Josée Coenen. Er is behoefte aan nieuw materiaal dat actueel is en waarin de nieuwe inzichten zijn verwerkt. Ook is er behoefte aan materiaal voor de intake: goede screeningsinstrumenten.

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

De BAK-lijst is het handig selectiemiddel, evenals de update van de DigiWak. Ook bij de materialen wordt het belang van een keurmerk genoemd. Voor het volgen van de ontwikkeling van leerlingen wordt KIJK! van Bazalt genoemd als een praktisch hulpmiddel bij het observeren.

Politiek

Hoe kunnen we als Landelijk Netwerk Taal effect sorteren en het belang voor deze leerlingen behartigen? Dat kan het beste door aan te sluiten bij lopende ontwikkelingen (onderwijs2032) en de gangbare termen te gebruiken: 'gelijke kansen' ipv de 'verboden term' NT2. Op veel factoren hebben we als LNT geen invloed, maar we kunnen wel onze bijdrage leveren aan de kennis en kunde in het regulier onderwijs.

4. De inhoud van het taalonderwijs

Na de broodjes en de soep hebben we ons over de inhoud van het taalonderwijs gebogen. Hoe zou dat volgens ons vorm gegeven moeten worden? De uitkomsten van de gesprekken worden hieronder weer geclusterd.

Mondelinge taalvaardigheid

Geef veel ruimte voor interactie in het Nederlands in de klas, maar ook in de eigen taal. De al eerder genoemde basisprincipes die beschreven zijn in de CombiList werken zijn hiervoor erg geschikt. Vraag door bij leerlingen die moeite hebben om zich te uiten, maar respecteer ook de 'stille periode' waarin leerlingen aan het ontdekken zijn. Als andere mooie bronnen om de interactie in de klas te vergroten worden genoemd het boekje 'Dingen in de kring' van Suzanne van Norden en de website www.taaldenkgesprekken.nu.

Woordenschat

In het woordenschatonderwijs is vooral de selectie van woorden van belang. We adviseren daarbij een doelenwoordenlijst te gebruiken. Er zijn er verschillende: de BAK, de DIGIWAK (met nieuwkomerslijst). Cruciaal in het woordenschatonderwijs is de woordselectie: ontwikkel een kritische houding en selecteer relevante woorden. Let erop dat je verschillende soorten woorden (ook functie-werkwoorden) aanbiedt en zowel dagelijkse taal als schooltaal. Voor instroom in regulier onderwijs is schooltaal (maar ook verbindingswoorden bijvoorbeeld) heel belangrijk.

Zorg voor zinvolle en betekenisvolle contexten, bijvoorbeeld door thematisch te werken. En bij Nieuwsbegrip bijvoorbeeld juist eerst het filmpje bekijken en dan de teksten te lezen ipv andersom. Combineer woordenschatonderwijs met lezen: selecteer uit de tekst woorden die je wilt behandelen. Of kies teksten die je gaat lezen waarin je doelwoorden voorkomen. Het is voor leerlingen heel ingewikkeld om te leren lezen en spellen met woorden waar ze de betekenis niet van kennen (laagfrequente woorden/schrijftaal). Bied woorden daarom niet geïsoleerd aan, maar zoek verbinding tussen het woordenschatonderwijs en leesonderwijs of andere vakken.

De viertakt van Verhallen 'Met woorden in de weer' wordt in het NT2-onderwijs veel gebruikt. Voor een goede implementatie is het goed om de cursus te volgen. Het zou wel goed om een specifieke omwerking voor nieuwkomers te maken.

Bij woordenschatonderwijs gaat het niet alleen om het lexicon, maar ook om fonologie, pragmatiek, morfologie en syntaxis.

Leesvaardigheid

Leren lezen in een andere taal moet je zorgvuldig opbouwen. Het is belangrijk te beginnen met klankzuivere woorden voor de goede klank-tekenkoppeling en daarna pas de niet-klankzuivere woorden aan te bieden. Het gebruik maken van klankgebaren en auditieve discriminatie, zoals dat in de methode 'Zien is snappen' wordt gedaan zijn hierbij ondersteunend.

Focus niet alleen op het technische lezen, maar ook op begrijpend leren dat haalbaar is (dus aangepaste methode voor NT2-leerders). Als leerlingen kunnen beginnen met lezen, laat ze dan veel lezen: de woordenschat lift dan mee.

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Schrijfvaardigheid

Mondelinge taalvaardigheid gaat vooraf aan schrijfvaardigheid, maar als leerlingen zich enigszins kunnen uitdrukken kun je al beginnen met schrijfoopdrachten. De methodiek van Stichting Taalvorming, de taalronde, is ook geschikt voor nieuwkomers. Vanuit hun eigen ervaringen leren vertellen en schrijven. Bekijk bijvoorbeeld het boek 'Taal leren op eigen kracht'.

Besteed - net als in het reguliere onderwijs zou moeten - aandacht aan alle aspecten van het schrijven van teksten. Schrijflessen bieden gelegenheid om aandacht te besteden aan zinsbouw en spelling in een functionele context!

Organisatie

Veel wordt bepaald door de beschikbaarheid van financiële middelen: het is bijvoorbeeld voor de continuïteit in leraren belangrijk dat er niet te veel gewerkt wordt met tijdelijke contracten. Ook is het wenselijk dat je kunt werken in kleinere klassen en/ of met meer handen in de klas. Er zouden meer geschoolde (NT2) handen voor de klas moeten staan zodat intensief met NT2-leerlingen gewerkt kan worden om hen zo goed mogelijk op niveau te brengen t.a.v. alle taalonderdelen en de taalvaardigheden.

Leerkrachten willen de kinderen graag binnen de groep houden, maar reguliere taalmethodes voorzien niet in ondersteuning hiervan. Wellicht zouden we weer terug moeten naar aparte 'taalles' op reguliere scholen voor de NT2-leerlingen, maar dat is moeilijk realiseerbaar.

Nieuwkomers moeten zich vooral veilig voelen op school. Ook daarvoor kun je een maatjessysteem opzetten (tutors). Laat leerlingen vooral overleggen in hun eigen thuistaal.

Een goede samenwerking en overdracht tussen taalschool/taalklassen en ontvangende school/stamgroep is noodzakelijk. Maar ook een goede samenwerking tussen collega's op reguliere scholen: maakt gebruik van collegiale consultatie en stimuleer een vragende houding, de deuren open. Lees bijvoorbeeld: <https://www.lowan.nl/primair-onderwijs/blog/co-teaching-laet-ego-los/>.

Kenmerken met materialen en methodes

Door alle niveauverschillen van de nieuwkomers is het moeilijk om een goede methode te ontwikkelen en te gebruiken. Daarom benoemen we nogmaals dat leraren voor veel inzicht moeten hebben in goede taaldidactiek. In veel gebruikte taalmethodes in het reguliere onderwijs zouden misschien richtlijnen moeten worden opgenomen voor leerlingen met een andere thuistaal: een integrale taalmethode met aandacht voor NT2. Sommige methodes voor het reguliere onderwijs laten al zien hoe je er met anderstalige nieuwkomers mee kunt werken (zie bijvoorbeeld:

<http://www.schatkist.nl/Methode-kleuteronderwijs/Inhoud/Differentiatie.htm>), maar bij de meeste reguliere methodes ontbreekt die insteek.

Er zouden misschien eenvoudiger teksten beschikbaar moeten zijn bij de teksten die in de methode staan, zodat de leerlingen nog wel met de rest meepraten en minder afgezonderd werken.

5. Conclusie

Het was fijn om op deze avond onze behoeften, kennis en vragen uit te wisselen. Maar daarmee zijn we er nog niet. Er is behoefte aan systematische kennisdeling, en een modernisering van de kennis en inzichten. Liefst zou er een langetermijnvisie ontwikkeld moeten worden: niet alleen voor de huidige nieuwkomers, maar ook voor andere anderstalige leerlingen die ons reguliere onderwijs instromen (zoals Poolse leerlingen) en leerlingen die meertalig opgroeien (Friese leerlingen). Hopelijk kunnen we de aandacht voor deze leerlingen meenemen in de ontwikkelingen rondom het curriculum van de toekomst. We concluderen dat er nog veel werk ligt. Goed om daarover als leden van het Netwerk met elkaar in contact te blijven!

Notabene

- Er is een nieuw boek verschenen *Thema's en Taal* van Gerri Koster en Bea Pompert.
- Ook recent verschenen *Focus op taal - Basisboek voor docenten Nederlands als tweede taal* van Marijke Huizinga, Alice van Kalsbeek
- Op 10 april is de studiedag vo van Lowan met bijdrage van José Schraven:
<https://www.lowan.nl/voortgezet-onderwijs/nieuws/studiedag-lowan-vo-10-april-2017/>

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

- De website van Karijn Helsloot bevat veel informatie: <http://www.studiotaalwetenschap.nl/>
- De film 'De kinderen van juf Kiet' kun je ook thuis tegen betaling bekijken via Filmthuis: <https://lievevrouw.nl/programma/filmthuis/>

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

SLO Enschede

Bezoekadres
Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede
Nederland

Postadres
Postbus 2041
7500 CA Enschede
Nederland

T +31 (0)53 484 08 40
F +31 (0)53 430 76 92
E info@slo.nl

www.slo.nl
www.linkedin.com/company/slo
www.twitter.com/SLO_nl

IBAN NL49 INGB 0664 8648 80
BIC INGBNL2A
KvK Oost Nederland 06085916

SLO Utrecht

Bezoekadres
Lange Viestraat 371
3511 BK Utrecht
Nederland